

Soveltava kulttuurintutkimus on kuin avoin syli

Arvio teoksesta Hämeenaho, Pilvi, Tiina Suopajarvi & Johanna Ylipulli (toim.). *Soveltava kulttuurintutkimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 2018. 328 s. ISBN 9789522229755.

Iida Kalakoski

Soveltava kulttuurintutkimus on artikkelikokoelma, jonka tarkoituksena on takakannen mukaan ”esitellä, miten soveltavaa tietoa tuotetaan ja miksi se on arvokasta”. Yleispiirteinen otsikko antaa ymmärtää, että tarkoituksena on myös määrittellä, mitä soveltavalla kulttuurintutkimuksella tarkoitetaan ja miten se eroaa muusta kulttuurintutkimuksesta.

Kirja koostuu 13 vertaisarvioidusta artikkelista, joita voi lukea niin yksittäisinä artikkeleina kuin soveltavan kulttuurintutkimuksen kenttää määrittävinä näkökulmina. Tekstien perusteella soveltavaa kulttuurintutkimusta voi tarkastella suhteessa sen käytännöllisyyteen, mutta kirjasta löytyy myös hieman itseironisia määrittelyjä soveltavasta kulttuurintutkimuksesta maailmanparantamisen tieteenä. *Soveltava kulttuurintutkimus* -otsikon alle kerätyt tekstit voikin nähdä vuoropuheluna näiden kahden näkökulman välillä.

Vuoropuhelun vauhdittajana toimii hengästyttävän laaja ja monialainen, taustaltaan akateeminen kirjoittajajoukko, joka edustaa erilaisia tutkimusaloja kuten etnologiaa, antropologiaa, teoreettista filosofiaa sekä kulttuuriperinnön, digitaalisen kulttuurin, teknologian ja maisemantutkimusta. Kirjan toimittajista FT Pilvi Hämeenaho on väitellyt etnologian alalta, FT Tiina Suopajarvi on kulttuuriantropologi ja kansatieteen dosentti ja Johanna Ylipulli on teknologian ja kaupunkien tutkimiseen erikoistunut kulttuuriantropologi.

Toimittajien laatimassa johdantoartikkelissa ”Kulttuurintutkimus osana yhteiskuntaa” todetaan, että soveltavan kulttuurintutkimuksen tavoitteena on vaikuttavuus ”lisäämällä tietoa, arvioimalla yhteiskunnallisia kulttuurisia käytäntöjä sekä tarjoamalla konkreettisia ratkaisuja arkielämän ongelmiin” (s. 8). Sovellettavuudesta todetaan kuitenkin, ettei soveltavaa kulttuurintutkimusta ”tule nähdä vain palvelumuotoilun tai suunnittelun apuvälineenä, vaan olennaista on huomioida sen keinoin tuotetun tiedon laajemmat mahdollisuudet” (s. 11).

Johdantoartikkelin jälkeen kirja jakautuu kolmeen osioon, joista kukin alkaa osion teemaa valottavalla kirjoituksella. Osioiden avausartikkelit ovat myös puheenvuoroja soveltavan kulttuurintutkimuksen merkityksestä ja pyrkivät osaltaan määrittelemään osion näkökulmaa artikkelikokoelman otsikon velvoittamalla tavalla.

Ensimmäisen osion ”Kulttuurista tietoa kentältä käytäntöön” avaa FT Jaakko Suomisen ansiokas artikkeli ”Soveltavasta kulttuurintutkimuksesta hybridihumanismiin, joka toimii eräänlaisena toisena johdantona koko artikkelikokoelmalle. Osion muut artikkelit kuvaavat käytännön tutkimusta ja sen sovellettavuutta yksittäisten tapausesimerkkien kautta. Pilvi Hämeenahon artikkelissa pureudutaan suomalaisiin maaseutuidyllisiin käsityksiin epävirallisen hoivatyön voimavarana. FT Laura Starkin havahduttava artikkeli on matka tansanialaiseen slummiin ja siellä vallitseviin seksuaalisiin käytäntöihin. FT Anna Haverisen artikkelissa on erityisen vahva soveltava ote. Artikkelissa tarkastellaan tutkimustiedon hyödyntämistä internetissä toimivan vainajan muistelisivun suunnittelussa. Haverinen tutki alun perin digitaalisen kulttuurin väitöskirjassaan kuolemanrituaaleja internetissä ja on sittemmin päätenyt palvelumuotoilijana suunnittelemaan verkkomuisteluun tarkoitettuja palveluita. Haverisen artikkeli tarkastelee tapausesimerkin kautta tutkimustiedon hyödynnettävyyttä palvelumuotoilussa.

Toisen osion teemaksi on määritelty ”Kokemustiedon ja tieteellisen tiedon rajanylityksiä”. Osion avaavassa artikkelissa FT tieteenfilosofi Inkeri Koskinen pohtii kokoelman perimmäisiä kysymyksiä artikkelissaan: ”Voiko se olla objektiivista? Tieteenulkoisen tieto ja yhteistyö soveltavassa kulttuurintutkimuksessa”. Muissa osion artikkeleissa pohditaan ikäihmisten osallistamista julkisen sektorin päätöksentekoon, ihmisen ja kulttuuriympäristön vuorovaikutussuhdetta sekä puurakentamiseen liitettäviä käsityksiä ekologisuudesta.

Kolmantena osiona on ”Soveltava teknologiakulttuurin tutkimus”. Osion avaa Johanna Ylipullin artikkeli ”Riitasointuja vai olennaista moniäänisyyttä? Havaintoja kulttuurintutkimuksen ja tietotekniikan välimaastosta”. Muut osion artikkelit käsittelevät etnografisten menetelmien sovellettavuutta tieteidenvälisissä hankkeissa, energiakäyttämisen tutkimusta ja innovaatioiden käyttöönottoa.

Kulttuurintutkimusta vai soveltavaa kulttuurintutkimusta

Suhde sovellettavuuteen näyttäytyy artikkeleissa jossain määrin ristiriitaiselta ja rajanveto esimerkiksi tuotekehitykseen tai palvelumuotoiluun jää osittain ratkaisematta. Koskinen osallistuu asemointiin tieteenfilosofisesta näkökulmasta omassa artikkelissaan. Hänen mukaansa soveltavan kulttuurintutkimuksen tavoitteena on usein ”pätöksentekoa tukeva tai jonkin ongelman ratkaisuun suoraan sovellettavissa oleva tutkimustieto” (s. 135).

Eräs olennainen kysymys esitetään jo kirjan johdannossa, miten soveltava kulttuurintutkimus eroaa kulttuurintutkimuksesta (s. 10). Tämän kysymyksen avaaminen selkeämmin olisi jäntevöittänyt sinänsä mielenkiintoista kokonaisuutta. Millaisia ovat kulttuurintutkimuksen kysymykset verrattuna soveltavan kulttuurintutkimuksen kysymyksiin ja onko jako ylipäänsä mielekäs.

Artikkelikokoelman valossa soveltava kulttuurintutkimus tarkastelee ainakin älykaupunkeja, verkkopalveluita ja energiakäyttäytymistä, aiheita joiden tutkimisella ei voi olla kovin pitkää historiaa. Tekeekö tutkimuksen siis soveltavaksi se, että se tutkii teknologioita ja muita verrattain moderneja ilmiöitä aivan kuin niille ei vielä olisi olemassa oikeanlaisia käsitteitä tai teoreettista pohjaa? Asettaako tutkimusaiheen tuoreus siis rajoituksia käytössä oleville menetelmille vai tarjoaako ajankohtaisuus mahdollisuuksia toteuttaa tutkimusta vapaana teoreettisuuden painolastista? Jaottelu soveltavaan ja teoreettiseen tutkimukseen lienee perusteltua, mutta sen ymmärtämiseksi olisi ollut kiinnostavaa lukea katsaus tutkimusnäkökulmien eriytymisen historiaan.

Artikkelikokoelma etsii soveltavan kulttuurintutkimuksen määritelmää sekä tapausesimerkkien että tieteenalan asemointiin itseensä keskittyvien artikkelien muodossa. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna Jaakko Suomisen artikkelin alkuosa sisältää koko kirjan kannalta olennaisia havaintoja liittyen esimerkiksi soveltavan tutkimuksen määrittelyyn. Sen sijaan *kulttuurintutkimuksen* määrittelyn Suominen jättää suosiolla tekemättä todeten sille annettujen vaihtelevien määritelmien tekevän soveltavan kulttuurintutkimuksen määrittelystä entistä monimutkaisempaa (s. 33). Suominen mukaan keskeistä soveltavassa tutkimuksessa on kulttuurintutkimuksen käyttöyhteyksien laajentaminen ja tutkimusta tekevien ammatillinen laaja-alaisuus (s. 31). Edellinen havainto toimii kuin lukuohjeena artikkelikokoelmalle, jonka tekstejä voi tarkastella suhteessa Suominen esittämiin määritelmiin.

Suominen kytkee tutkimuksen sovellettavuuden ja ratkaisuhakuisuuden myös suomalaiseen tiedepoliittiseen tilanteeseen, jossa rahoittajat näyttävät kasvavassa määrin suosivan tutkimuksen nopeampaa sovellettavuutta (s. 39). Ehkä tästä voi nähdä heijastuksia myös artikkelikokoelmaan valikoituneiden tekstien aiheissa, jotka liittyvät ajankohtaisiin ja valtamedioissakin esiintyviin teemoihin, kuten ekologiseen kestävyYTEEN, erilaisiin teknologioihin ja vanhenevaan väestöön. Rivien välistä on luettavissa huoli, voiko sovellettavuuden suosiminen kaventaa tutkimuksen vapautta ja moniäänisyyttä.

Rajata, avata ja asemoida

Kirjan luettuani oivallan, etten vielä kukaan tarkalleen ymmärrä, mitä soveltava kulttuurintutkimus on. Kirjan vahvuus on samalla sen heikkous nimenomaan aiheen määrittelyn näkökulmasta. Moninaisen kirjoittajajoukon monipuoliset katsaukset aihepiiriin jättävät lukijalle oudon tunteen, että lähes mitä tahansa voi lukea soveltavan kulttuurintutkimuksen piiriin. Kokoelman olisikin toivonut päättävän toimittajien laatimaan päätösartikkeliin, jossa kokoelman antia olisi analysoitu pohtimalla, millaisia uusia eväitä kokoelma antaa soveltavan kulttuurintutkimuksen määrittelyyn.

Arkkitehtina ja rakennusperinnön tutkijana näen soveltavassa kulttuurintutkimuksessa mahdollisuuksia myös oman alan tutkimuksen määrittelyyn. Tutkivat arkkitehdit kipuilevat usein tutkimusalansa ja metodiensa määrittelyn kanssa. Se, että sovellettavuuden tavoite on meille suunnittelijakoulutuksen saaneille itsestään selvää, koetaan toisinaan rasitteena ja osoituksena puutteellisesta akateemisuuudesta. Näkökulmien rajapinnassa toimiminen aiheuttaa haasteita ja toisinaan tuntuu, että jokainen tutkiva arkkitehti joutuisi määrittämään suhteensa sovellettavuuteen ja

teoreettisuuteen erikseen, omista lähtökohdistaan käsin. Selkeästi määriteltyinä soveltavan kulttuurintutkimuksen näkökulmat voisivat selkiyttää myös arkkitehtuuritutkimuksen kenttää ja vapauttaa sen löytämään omat vahvuutensa.

Kirja onkin käyttökelpoinen kenelle tahansa, joka haluaa asemoida omaa teorian ja sovellettavuuden rajapinnassa tasapainoilevaa tutkimustaan. Kirja sopii luettavaksi myös kulttuurintutkimuksen amatööreille. Artikkelit toimivat sellaisenaan, katsauksina erilaisiin mielenkiintoisiin ja ajankohtaisiin tutkimushankkeisiin.

Soveltava kulttuurintutkimus paljastuu artikkelikokoelman perusteella näkökulmaksi jolla voisi täydentää lähes mitä tahansa tutkimusta, tuomalla siihen käyttäjälähtöisen, ongelman ratkaisuun keskittyvän näkökulman. Myös silloin kun kulttuurinen näkökulma on mukana tutkimusasetelmassa se saattaa jäädä huomaamatta tai nimeämättä ”esimerkiksi yhteiskunnallisessa kehittämisessä ja suunnittelussa sen itsestään selvän ja vaikeasti havaittavan luonteen vuoksi” (s. 7).

Soveltava kulttuurintutkimus osoittaa ansiokkaasti alan ja aihepiirin monipuolisuuden. Kirja ei toimi pelkkänä oppikirjana ja kulttuurin tutkimuksen määrittäjänä, vaan käsitellyt tapausesimerkit ovat itsessään kiinnostavia ja ajankohtaisia, kuten artikkelit verkkomuistopaikan suunnittelusta, maaseutuidyllisistä käsityksistä epävirallisen hoivatyön voimavarana tai vastikkeellisesta seksistä tansanialaisten slummien aids-ongelman osatekijänä. Tekstit osallistuvat tutkimusnäkökulman määrittelyyn erityisesti omalla esimerkillään osoittaessaan soveltavan kulttuurintutkimuksen moninaisia mahdollisuuksia.

Iida Kalakoski, arkkitehti, tohtorikoulutettava, arkkitehtuurin historia, Rakennetun ympäristön tiedekunta, Tampereen yliopisto.